

Figuur 3: Broedvogelverspreiding (samengevat per atlasblok) van de Roek in 1986. Kleine stip minder dan 100, grote stip 101-250, vierkant meer dan 250 nesten.

In overleg met de DC wordt een kwartblok uitgezocht waar de BSP-soorten geïnventariseerd zullen worden. Vervolgens wordt het kwartblok grondig onderzocht en worden de aantallen broedparen volgens de voorschriften in de handleiding bepaald. Omdat er alleen op de BSP-soorten gelet hoeft te worden, valt het aantal te onderzoeken soorten in de praktijk erg mee. En dreigen het er eventueel toch teveel te zijn, maak dan een selectie, en laat de rest schieten. Er zijn BSP-medewerkers die een zeer waardevolle bijdrage aan het project leveren door toch maar één soort te tellen. Om een idee te geven om welke soorten het gaat, moet een Westnederlandse vogelaar denken aan vogels als Roerdomp, Bruine Kiekendief, Kluut en eventueel Zomertaling en Torenvalk; een Oostnederlandse vogelaar aan Nachtzwaluw, Havik, Roodborsttapuit en eventueel Zwarte Specht en Fluiter; een Noordnederlandse vogelaar aan Paapje, Kempmaan, Grote Karekiet en eventueel Torenvalk en Wulp; en tenslotte een Zuidnederlandse vogelaar aan Kramsvogel, Grauwe Gors, Havik en eventueel Kwartel en Nachtegaal. Hoewel zo'n inventarisatie zich uitstrekt over het hele broedseizoen heeft een proefonderzoek uitgewezen dat de meeste soorten met in totaal een achttal bezoeken goed in kaart gebracht kunnen worden. Voor de tijdsinvestering hoeft dus niemand het BSP te laten schieten; trouwens ook niet voor de te onderzoeken soorten, want het zijn stuk voor stuk vogels waar iedereen graag voor stopt. En wees niet bang dat het enkele jaren achtereen onderzoeken van hetzelfde kwartblok zou gaan vervelen. De praktijk wijst uit dat vogelaars die zich een kwartblok hebben toegeëigend, hiermee een grote binding krijgen. Elk voorjaar wordt de prikkel groter om opnieuw te kijken of alle broedparen teruggekeerd zijn.

De ideale BSP'er onderzoekt één of enkele kwartblokken op alle BSP-soorten, en telt daarnaast in een groter gebied nog even één of enkele soorten uit de categorie waarvoor een landdekkend beeld wordt nagestreefd. In het algemeen kan het een zonder moeilijkheden met het ander gecombineerd worden, want de vaste Blauwe Reiger- of Roekenkolonie is vaak in een handomdraai geteld. Spreek dit wel even af met de DC (adressen achterin), anders wordt er misschien dubbel geteld.

Het BSP richt zich op soorten waarmee natuurbeheerders in het algemeen graag rekening willen houden in hun planning. Waar het vaak nog aan ontbreekt is goede informatie over de laatste stand van zaken. Het project biedt de kans om daarop in te spelen. Wie helpt mee?

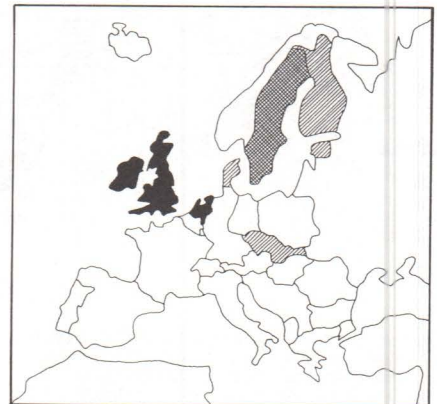
Vogels tellen in Europees verband

Dankzij de onmisbare hulp van een schare gedreven waarnemers is SOVON sinds enkele jaren bezig met het monitoren van vogelpopulaties in Nederland. In gewoon Nederlands: we onderzoeken van welke soorten de stand toe- dan wel afneemt. Wat de broedvogels betreft lopen er momenteel twee projecten: het Broedvogel Monitoring Project (BMP), waarmee de meer algemene soorten gevolgd worden, en het Bijzondere Soorten Project (BSP) dat zich vooral op de wat schaarsere soorten richt. Omdat het BMP het langste loopt, zijn vooral van dit project al leuke resultaten beschikbaar. Zo kon, omdat het BMP in 1984 begon, de invloed worden vastgelegd die drie opeenvolgende strenge winters hadden op onze vogelstand. Nederland is in Europees verband echter maar een vlekje op de kaart, en het zou dan ook interessant zijn om te weten wat er elders in Europa met de vogelstand aan de hand is. Nu is het zo dat er in diverse Europese landen monitoringonderzoek aan broedvogels wordt gedaan (soms al meer dan 25 jaar!), maar het is niet gemakkelijk om snel een overzicht te krijgen van de resultaten; deze worden doorgaans alleen in lokale tijdschriften gepubliceerd, die natuurlijk niet voor iedereen bereikbaar zijn. Bovendien speelt nog een ander probleem mee. Het onderzoek wordt niet overal op dezelfde manier uitgevoerd en uitgewerkt, waardoor de resultaten niet zonder meer met elkaar te vergelijken zijn. Om wat meer zicht op de materie te krijgen, en in een poging om meer eenheid te scheppen in internationaal verband, is SOVON de afgelopen maanden bezig geweest met het bijbrengen van informatie over monitoringprojecten in Europa. Deze werkzaamheden werden mogelijk gemaakt dankzij een subsidie die door de EEG werd verleend in het kader van het Europese Jaar van het Milieu.

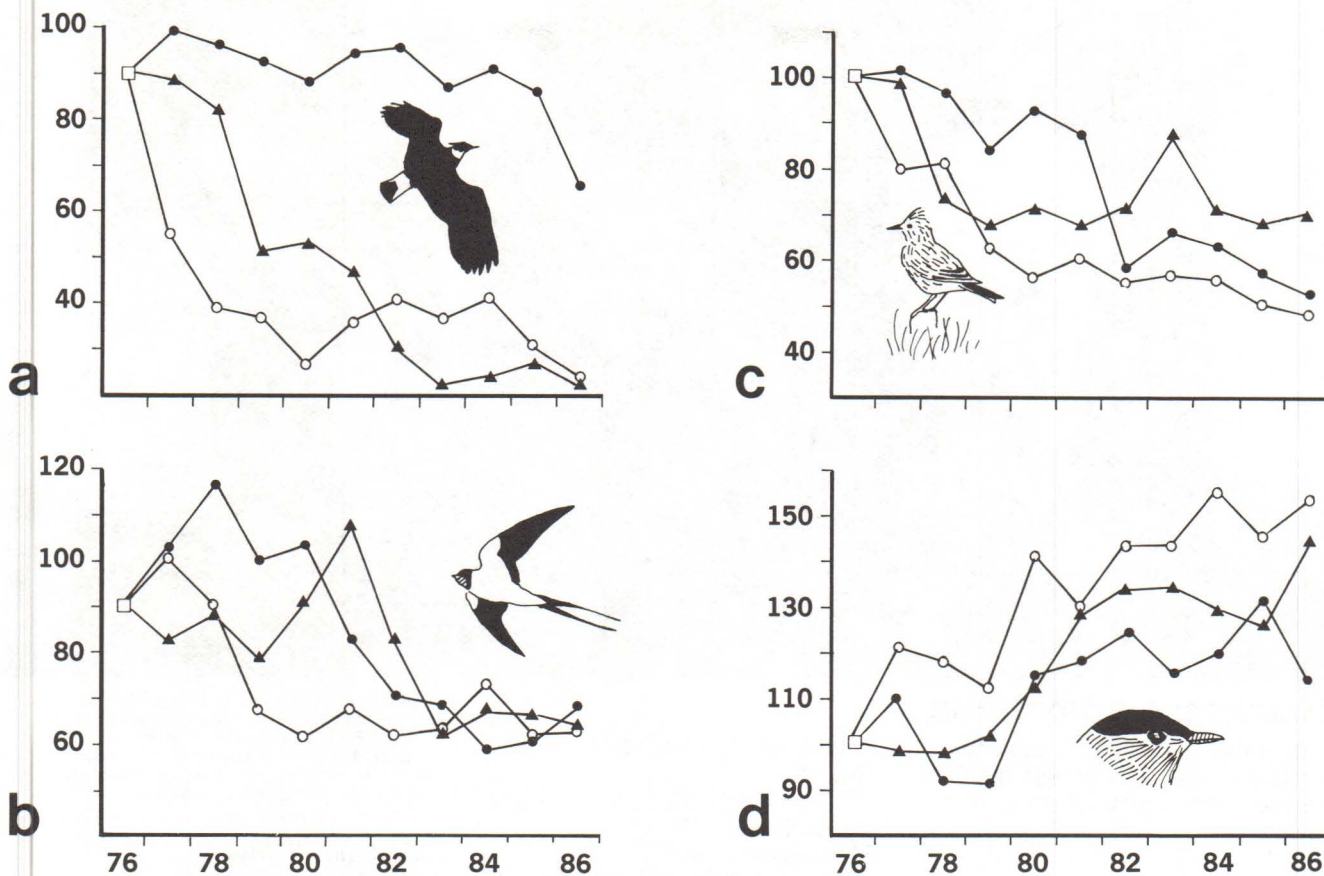
Het resultaat is een rapport waarin per land wordt aangegeven of er landelijk monitoringonderzoek plaats vindt, en zo ja, op welke manier en met wat voor resultaten.

Broedvogelmonitoringonderzoek wordt op dit moment uitgevoerd in zeven Europese landen. Groot-Brittannië spant daarbij de kroon: de Britten bewaken al vanaf 1962 hun vogels. De overige landen zijn Zweden (onderzoek vanaf 1969), Denemarken (1975), Tsjecho-Slowakije (1981), Estland (1983) en Finland en Nederland (beide vanaf 1984). Er kunnen twee methoden worden onderscheiden (zie figuur 1). Een aantal landen werkt met punttellingen op een wijze die sterk lijkt op de punttellingen die 's winters in Nederland worden uitgevoerd bij de Punt Transect Tellingen (PTT). In de praktijk komt het er op neer dat er meestal 20 vaste telpunten zijn waarop steeds gedurende vijf minuten alle vogels worden geteld; er is doorgaans maar een of hooguit een tweetal tellingen gedurende het broedseizoen. De andere methode is dezelfde als in Nederland met het BMP gehanteerd wordt: de territoriumkartering. Hierbij wordt een gebied meerdere malen tijdens het broedseizoen bezocht, en worden tijdens elk bezoek territorium-indicatieve waarnemingen ingetekend op een kaart. Aan beide methoden kleven voor- en nadelen. De meest gedetailleerde informatie wordt verkregen via de territoriumkartering, maar dit is wel een erg arbeidsintensieve methode. Vandaar dat diverse landen, die slechts een klein aantal waarnemers ter beschikking hebben, liever werken met de punttellingen; het werken met deze methode kost aanmerkelijk minder tijd. Misschien hebben de Zweden het wel slim bekeken: ze werken namelijk met beide methoden. In kleine steekproefgebieden, die vaak in natuurreservaten liggen, wordt gewerkt met de territoriumkartering, in de grote agrarische gebieden waar het minder leuk vogelen is met de punttelling. Op deze manier wordt vermeden dat alleen in de 'leukere' gebieden naar vogels gekeken wordt, wat natuurlijk een vertekend beeld van de ontwikkeling van de vogelstand zou kunnen opleveren.

Figuur 1: Broedvogelmonitoringonderzoek in Europa. Licht gearceerd: punttelling; zwart: territoriumkartering; donker gearceerd: beide methoden.

Figuur 2: Broedvogelindex van (a) Kievit, (b) Boeren zwaluw, (c) Veldleeuwerik en (d) Zwartkop in Groot Britannië (gesloten rondje), Denemarken (open rondje) en Zweden (driehoek). De index van 1976 is op 100 gesteld.

De resultaten worden per land uitgedrukt in indexcijfers waarmee de veranderingen van jaar op jaar worden vastgelegd. Maar deze indexcijfers alleen kunnen niet zomaar met elkaar vergeleken worden, want bijna elk land houdt er weer een andere manier van indexering op na. Om de gegevens met elkaar te kunnen vergelijken moeten ze dus omgerekend worden. Figuur 2 geeft daarvan een voorbeeld; hierin is de index voor 1976 voor drie landen op 100 gesteld. In sommige gevallen loopt de trend in alle landen parallel. Zo is de stand van de Boerenzwaluw in de jaren tachtig teruggelopen, en bedraagt de laatste jaren nog maar 70% van die halverwege de jaren zeventig. Ook de Veldleeuwerik gaat het niet voor de wind. De Zwartkop maakt aanzienlijk betere tijden door, en neemt gestaag toe. Soms lopen de resultaten echter uiteen. Waarom neemt de Kievit in Zweden en Denemarken sterk af, terwijl de stand in Groot-Brittannië gelijk blijft (de inzinking in 1986 daargelaten)?

Deze voorbeelden maken duidelijk dat het zinvol is om de gegevens van de diverse landen bijeen te brengen en te bewerken. Pas dan zal het mogelijk zijn de per land geconstateerde trends in een breder perspectief te zien. Voor het zover is zijn er nog heel wat stappen te ondernemen. De eerste stap is thans gezet met het uitbrengen van het rapport. Door het toezenden van dit rapport aan alle deelnemende landen is elk land nu goed op de hoogte van de werkzaamheden en resultaten in de rest van Europa. Dit biedt een goede basis voor verdere samenwerking. SOVON heeft dan ook aangeboden om jaarlijks voor een rapportje te zorgen waarin de meest recente resultaten worden opgenomen, zodat de informatie actueel blijft. We zijn benieuwd of deze procedure werkzaam zal blijken te zijn. Daarnaast is het de hoogste tijd dat de methodes van de diverse landen wat meer op elkaar worden afgesteld, dat monitoringonderzoek in de rest van Europa van de grond komt, en dat de

resultaten die er momenteel liggen worden geanalyseerd. In het laatste geval kan in twee richtingen worden gedacht. Enerzijds is het zinvol om de gegevens van landen die al lang onderzoek doen (Groot-Brittannië, Denemarken, Zweden) met elkaar te vergelijken. Welke soorten zijn op lange termijn gezien toegenomen, welke afgenomen, en komen de resultaten van de verschillende landen overeen? Een dergelijke exercitie kan bijdragen tot het verklaren van die veranderingen. Anderzijds zou het zinvol zijn om de gegevens van alle landen die tegenwoordig aan monitoringonderzoek doen (zeven in getal) bijeen te brengen met betrekking tot een specifiek onderwerp. De invloed van de strenge winters 1984/85 tot en met 1986/87 zou bijvoorbeeld heel geschikt zijn. Deze winters hebben hun sporen achtergelaten in de vogelwereld, maar de mate waarin verschilt van land tot land en van soort tot soort (tabel 1).

Uit een analyse van deze recente gegevens zouden bovendien de mogelijkheden en moeilijkheden van een internationale aanpak kunnen blijken. Dit zou weer kunnen leiden tot een meer doeltreffende samenwerking. Er breken spannende tijden aan...

	Winterkoning	Goudhaan	Graspieper
Groot-Brittannië	- 8	- 7	-29
Nederland	- 44	- 6	-36
Denemarken	- 28	-15	-26
Zweden	- 67	-32	nvt
Finland-zuid	- 80	-19	-19
Finland-noord	-100	-62	+16
Estland	- 30	+11	-30
Tsjecho-Slowakije	- 32	+ 6	-21

Tabel 1: Procentuele veranderingen in de broedvogelstand van enkele soorten in 1985 ten opzichte van 1984.